

В статье рассматриваются вопросы развития самостоятельности учащихся специальной школы-интерната как фактора их социализации и адаптации в окружающей действительности и социально-общественной жизни. Проанализирована общая, специальная психолого-педагогическая и методическая литература по рассматриваемой проблеме. Авторами раскрывается коррекционно-воспитательный потенциал внеурочной деятельности по формированию и развитию самостоятельности учащихся с нарушениями умственного развития. Определены основные задачи и формы внеклассной работы, обобщены эффективные педагогические условия развития самостоятельности воспитанников специальных школ-интернатов в различных видах деятельности, из которых особое внимание уделяется роли общественно-полезной и трудовой деятельности. Обоснованы требования по организации индивидуальных дел и поручений как одного из направлений развития самостоятельности умственно отсталых учащихся.

Ключевые слова: социализация, специальная школа-интернат, умственно отсталые учащиеся, самостоятельность, внеклассная работа.

Dmytrieva I.V., Odynchenko L.K. Development of self-dependence of special school pupils as factor of their socialization

The questions of development of self-dependence of pupils of special boarding school as a factor of their socialization and adaptation in surrounding, social and public life are examined in the article. The analysis of general and special psychological and educational, methodological literature on this problem is carried out.

Correctional and educational potential of extracurricular activities on the formation and development of the self-dependence of mentally retarded pupils is grounded. The basic tasks and forms extracurricular activities are disclosed.

Some pedagogical conditions of development of self-dependence of pupils of special boarding schools in various activities are defined, among which the special attention is given to the role of social and useful, labor work. The requirements of organization of individual matters and errands as one of the directions of development of self-dependence of pupils are outlined.

Keywords: socialization, a special boarding school, mentally retarded pupils, self-dependence, extracurricular activities.

Стаття надійшла до редакції 16.09.2015 р.

Статтю прийнято до друку 26.09. 2015 р.

УДК 376-056.36:331

Докучина Т.О.

СТВОРЕННЯ СИТУАЦІЇ УСПІХУ НА УРОКАХ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ У ДОПОМІЖНІЙ ШКОЛІ

Стаття присвячена проблемі створення ситуації успіху у роботі з розумово відсталими дітьми молодшого шкільного віку. Аналіз літературних джерел показав відсутність її цілісного вивчення у корекційній педагогіці, зокрема особливостей створення ситуації успіху у процесі трудового навчання, що й обумовило вибір теми дослідження. Створення ситуації успіху передбачає урахування індивідуально-психологічних особливостей учнів, що характеризують їхнє ставлення до успіху. Визначено типи ставлення до успіху розумово відсталих учнів, їх основна характеристика та необхідність реалізації прийомів створення ситуації успіху з урахуванням типів ставлення до успіху. Визначено доцільність послідовності використання різних прийомів створення ситуації успіху протягом уроку трудового навчання. Описано особливості реалізації прийомів створення ситуації успіху на уроках трудового навчання у роботі з розумово відсталими учнями молодших класів з урахуванням типів ставлення до успіху. Обґрунтована необхідність цілісного впливу на учнів, що передбачає впровадження інших форм та методів роботи, які забезпечать створення ситуації успіху у всій навчально-виховній діяльності.

Ключові слова: ситуація успіху, ставлення до успіху, прийоми, розумово відсталі учні молодших класів, трудове навчання.

Успішність навчальної діяльності залежить не лише від здібностей учнів та умінь вчителя організувати процес навчання, але й від наявності інтелектуальних потреб та сформованості пізнавального інтересу у дітей. Відсутність таких внутрішніх стимулювань значно зменшує ефективність навчального процесу, оскільки знання й уявлення в учнів формуються формально та не сприяють достатньому усвідомленню їх значення та необхідності. Таким чином втрачається сутність процесу навчання, оскільки позбавлене пізнавального інтересу воно не виконує свого дійсного призначення, не сприяє розвитку особистості учня, а лише насиченню його знаннями, умінями та навичками. Це у свою чергу суперечить основній стратегії розвитку сучасної системи освіти, що передусім спрямована на розвиток особистості кожної дитини.

Реалізація вищезазначеного завдання передбачає необхідність стимулювання учнів до

навчальної діяльності та формування у них прагнення бути успішними. Особливо важливим це є у роботі з розумово відсталими дітьми. Проте цей процес ускладнюється такими особливостями їхнього розвитку як: незрілість мотиваційної сфери, несформованість ієрархії мотивів, недостатня усвідомленість та сформованість інтелектуальних потреб, інтересів, недорозвиток емоційно-вольової сфери та ін. Наявність цих особливостей у поєднанні з інтелектуальною недостатністю передусім призводить до труднощів засвоєння навчального матеріалу та не сприяє виникненню потреби у пізнанні та навчанні.

Допоміжна школа ставить собі за мету не лише навчати, виховувати та розвивати учнів, але й готувати їх до самостійного трудового життя. Тому провідне місце у навчальній діяльності відводиться трудовому навчанню. Для забезпечення успішності учнів у майбутній трудовій діяльності потрібно сформувати необхідні якості їхньої особистості. Передусім слід сприяти формуванню позитивного ставлення до праці та трудового навчання у школі.

Проблему формування позитивного ставлення та мотивації до трудового навчання учнів допоміжної школи у корекційній педагогіці вивчали: В. Бондар, Г. Дульнев, В. Карвяліс, А. Корнієнко, Г. Мерсіянова, С. Мірський, Н. Павлова, Б. Пінський, Г. Плешканівська, Н. Стадненко, К. Турчинська та ін. [1; 3; 5]. Проте теоретичний аналіз спеціальної літератури свідчить про недостатність вивчення цієї проблеми.

Метою нашого дослідження є виявлення особливостей створення ситуації успіху у навчально-виховній роботі з розумово відсталими учнями молодших класів. Оскільки професійно-трудова підготовка відіграє провідну роль у навчально-виховному процесі розумово відсталих учнів ця стаття присвячена проблемі створення ситуації успіху на уроках трудового навчання в молодших класах з метою формування позитивного ставлення до праці, навчання та успіху в цілому.

В. Бондар зазначає, що успішність учнів у трудовій діяльності залежить від того наскільки вчитель розуміє значення праці у подоланні вад фізичного й психічного розвитку та формуванні їхньої особистості. Адже для того, щоб сформувати у розумово відсталих учнів позитивне ставлення до трудового навчання важливо враховувати і корекційний вплив праці, і індивідуальні властивості дітей [1, с.23].

Як зазначає С. Миронова, трудова діяльність учнів допоміжної школи сприяє корекції вад психічного та розумового розвитку, загальної та дрібної моторики, а також самооцінки, самоконтролю та інших якостей особистості [4, с.118-119]. Очевидно, що роль трудового навчання у корекції вад розвитку дітей з порушеннями інтелекту є надзвичайно важливою. Правильна організація трудового навчання сприятиме успішності учнів у навчальній та трудовій діяльності. Оскільки праця створює сприятливі умови для корекції порушень психофізичного розвитку та особистості учнів.

Трудове навчання розумово відсталих учнів сприяє ефективності всього навчального процесу. Відповідно ставлення учнів до трудової діяльності та своїх успіхів у процесі професійно-трудової підготовки впливає на їхні успіхи у навчальній діяльності в цілому.

Н. Стадненко, вивчаючи особливості трудового навчання у допоміжній школі, відмітила, що позитивне ставлення розумово відсталих учнів до трудового навчання формується не одразу, а поступово. Зокрема, на перших етапах навчання учнів приваблює не результат, а сам процес праці. І лише під впливом правильно організованої навчальної діяльності у них формується адекватне позитивне ставлення до трудового навчання. Про це свідчить ініціативність, активність учнів під час трудової діяльності, а також бажання досягти позитивного кінцевого результату, тобто одержати професію [5, с.49].

Очевидно, що на початкових етапах трудового навчання учні не достатньо усвідомлюють його значення та необхідність. А позитивне ставлення є результатом зовнішнього стимулювання до трудової діяльності. Проте стимулювання учнів усе ж приносить потрібний результат, тобто сприяє виникненню позитивного ставлення учнів до трудового навчання та майбутньої професії. Для того, щоб сформувати у них свідоме позитивне ставлення до трудового навчання передусім необхідно підібрати ефективні методи впливу з метою стимулювання до навчальної та трудової діяльності.

В. Бондар відзначає, що формування позитивного ставлення розумово відсталих учнів до трудового навчання неможливе без виховання волі. Дослідження свідчать про те, що у більшості розумово відсталих учнів спостерігається недостатність вольових зусиль, що значною мірою перешкоджає досягненню потрібних цілей, тобто успіху у трудовій діяльності. З цією метою праця має створювати умови творчого пошуку, який би стимулював учнів до інтелектуальних операцій, змушував би мислити та докладати відповідних зусиль [1, с.29].

Крім того творчий підхід до виконання завдання формуватиме в учнів з порушеннями інтелекту інтерес, зацікавленість до виконання практичних завдань, до процесу вивчення нових видів трудової діяльності та ін. Усе це стимулюватиме розвиток мотивації навчання розумово відсталих учнів, сприятиме формуванню позитивного ставлення до навчальної діяльності та бажання досягти успіху.

Г. Дульнев дослідив, що саме під впливом навчання і виховання у розумово відсталих учнів поступово формуються соціальні мотиви праці. Зокрема, учні старших класів почувають себе більш впевнено при виконанні практичних завдань на уроках професійно-трудоного навчання, проявляють інтерес до діяльності, вміння діяти цілеспрямовано. Також у сфері конкретної практичної діяльності вони здатні більш адекватно реагувати на свої успіхи та невдачі, проявляють інтерес до подальших досягнень [3, с.29].

Це свідчить про те, що трудове навчання створює сприятливі умови для формування пізнавального інтересу, мотивації навчання та досягнення успіху. Очевидно, що бажання бути успішним у трудовій діяльності свідчить про позитивне ставлення до неї.

Одним із ефективних методів формування позитивного ставлення до трудової діяльності та бажання досягти у ній успіху є ситуація успіху. Саме забезпечення успіху під час виконання завдань на уроках трудового навчання в молодших класах сприятиме формуванню позитивного ставлення до успіху в цілому та необхідних якостей особистості для його досягнення.

Систематичне, послідовне та диференційоване створення ситуації успіху сприятиме формуванню позитивного ставлення до успіху у навчально-виховній діяльності. Оскільки трудове навчання є важливим та обов'язковим навчальним предметом у допоміжній школі, для цілісного формування успішної особистості розумово відсталого учня необхідним є впровадження ситуації успіху у процесі його вивчення. Крім того саме на уроках трудового навчання можливе найефективніше створення ситуації успіху, оскільки учні мають можливість реально оцінити свої досягнення.

Створення ситуації успіху обов'язково передбачає урахування індивідуально-психологічних особливостей учнів, що лежать в основі формування ставлення до успіху. Зокрема, таких: мотивація досягнення успіху, самооцінка, рівень домагань, воля, ставлення до навчання, мотиви навчання, особливості діяльності, спрямованої на досягнення успіху. Дослідження вищезазначених факторів у розумово відсталих дітей молодшого шкільного віку дозволило виділити типи ставлення до успіху та визначити їх характеристики, зокрема [2, с.81-110]:

- учні з виразно позитивним ставленням до успіху проявляють наполегливість, старанність, систематичність у його досягненні;
- учні з зацікавленим ставленням до успіху в цілому свідомо прагнуть досягти успіху та докладають для цього зусилля, проте роблять це несистематично, схильні до переоцінки своїх можливостей, прояву самовпевненості;
- учні з недостатньо виразно позитивним ставленням до успіху характеризуються недостатньою усвідомленістю та несистематичністю його досягнення, невпевненістю у собі, своїх можливостях та як результат малою активністю;
- учні з байдужим ставленням до успіху характеризуються відсутністю потреби та пасивністю у досягненні успіху.

Наголошуємо, що ефективне створення ситуації успіху у навчальній діяльності, зокрема на уроках трудового навчання, передбачає обов'язкове урахування ставлення учнів до власних успіхів. Тобто створення ситуації успіху забезпечується шляхом диференційованого та індивідуального підходу до учнів, що передбачає використання різних методів та прийомів (можливе використання одних і тих

самих прийомів з різною метою) у відповідності до їхнього ставлення до успіху. Оскільки саме характеристики ставлення до успіху розумово відсталих учнів визначають міри, способи та шляхи впливу на учнів з метою стимулювання до досягнення успіху, підвищення рівня пізнавальної активності, а також здійснення корекційного впливу.

Уроки трудового навчання є ефективним плацдармом для створення ситуації успіху. Кожен етап уроку дає можливість реалізувати різні прийоми створення ситуації успіху з урахуванням ставлення до успіху розумово відсталих учнів. Крім того безпосередня практична робота та її наочний результат сприяють кращому усвідомленню власних досягнень, що є проблематичним в інших сферах діяльності.

Зважаючи на той факт, що молодші школярі з розумовою відсталістю більшою мірою зацікавлені не змістом, а процесом роботи на уроках трудового навчання, першочерговим завданням вчителя для створення ситуації успіху є зацікавлення їх змістом практичної діяльності. З цією метою доцільно використовувати різні методи формування пізнавального інтересу, що забезпечить стимулювання учнів до досягнення успіху шляхом включення у цікаву діяльність. Саме наявність інтересу до сутності роботи створюватиме умови до формування свідомого ставлення до успіху в ній. Для цього ефективним є використання цікавих фактів, історій, завдань.

Важливо також пов'язувати матеріал, що вивчається з безпосереднім досвідом дітей, що підвищуватиме їхній інтерес до сутності та результату практичної діяльності, а не лише процесу.

Уроки трудового навчання передбачають послідовне виконання практичного завдання, тому для вироблення уміння дотримуватись визначеного порядку використовуються інструкції. Для підвищення їх ефективності та акцентуації уваги учнів на їхніх досягненнях доцільним є оформлення індивідуальних інструкцій у цікавих формах (прийом «Сходинок до успіху»). Наприклад, інструкції у формі сходинок, кожна з яких позначає відповідний етап роботи. Виконання певного етапу передбачає зафарбовування сходинок, що дає змогу дітям побачити свої проміжні досягнення.

Встановлення та дотримання послідовності роботи забезпечує реалізацію прийому «Анонсування», що полягає у попередньому додатковому обговоренні з учнями послідовності виконання завдання. При цьому учням з зацікавленням ставленням до успіху слід надавати можливість самостійно виділяти основні етапи, складати інструкції виготовлення того чи іншого виробу з подальшою корекцією вчителя, а учням з недостатньо виразно позитивним ставленням до успіху слід надавати допомогу у визначенні послідовності та додаткове пояснення основних етапів.

Налаштування на успішне виконання завдання є обов'язковою умовою у створенні ситуації успіху. Особливо важливим це є для учнів з недостатньо виразно позитивним та байдужим ставленням до успіху. Саме вони потребують стимулюючого «поштовху» на початку роботи. З цією метою ефективним є використання таких прийомів:

– «Вірю в твій успіх» або «Авансування успіху» – висловлювання вчителем віри у здібності учня, можливість працювати краще та результативніше. Наприклад: «я впевнена, що сьогодні у тебе все вийде», «я вірю, що ти постарася», «я знаю, що ти можеш це зробити».

– «Подолання страху» – цей прийом спрямований на зняття тривожності та переживання учнів перед виконанням завдань. Наприклад: «ми вже робили подібні вироби», «це легке завдання», «ти знаєш як правильно зробити» та ін.

Виконання учнями самостійної практичної діяльності потребує особливої уваги вчителя з метою мінімізації невдач, недоліків, допомоги учням у подоланні труднощів, а головним чином стимулювання до успішного виконання завдання. Тому під час практичної діяльності доцільно використовувати такі прийоми створення ситуації успіху:

– «Невтручання» – надання можливості самостійного подолання труднощів, що виникають у практичній діяльності. Цей прийом слід використовувати у роботі з учнями з виразно позитивним ставленням до успіху.

– «Прихований інструктаж» полягає у використанні незначних натяків на правильне виконання роботи, що забезпечить можливість непомітно для учнів спрямовувати їхню діяльність у відповідному напрямку з метою уникнення можливих помилок, виділення недоліків, їх виправлення. Наприклад:

«почни з»; «зверни увагу на»; «не забудь про»; «перевір це». Ефективно використовувати для усіх учнів.

– «Емоційне поглажування» передбачає стимулювання учнів під час практичної діяльності, виділення їхніх найменших успіхів, наприклад: «у тебе все виходить», «з цим ти гарно справився» та ін.

– «Підтримка» – сутність прийому полягає у наданні необхідної підтримки учням у ситуаціях, коли вони не можуть самостійно досягти успіху. Підтримка учня може здійснюватись різними способами: словом, допомогою у розв'язанні завдання, виділенні основних напрямків роботи, вказівкою на помилку. При використанні прийому слід наголошувати, що учні можуть розраховувати на допомогу. Ефективно використовувати для учнів з недостатньо виразно позитивним та байдужим ставленням до успіху.

Під час виконання практичної діяльності на уроках трудового навчання доцільним є організація спільної діяльності учнів, що в свою чергу створить можливості для реалізації прийому «Стеж за нами», сутність якого полягає у наданні допомоги учням з недостатньо виразно позитивним та байдужим ставленням до успіху. «Спонорами» мають виступати учні з виразно позитивним та зацікавленим ставленням до успіху, яким надається можливість проявити себе у ролі наставника, бути прикладом для інших.

Важливим моментом у створенні ситуації успіху на уроках трудового навчання є оцінювання учнів. Передусім необхідно виділяти більше позитивних сторін у роботі дітей і саме на них робити акценти в оцінюванні. Особливо це стосується учнів з недостатньо виразно позитивним та байдужим ставленням до успіху. Для них ефективним є прийом «Презентація успіху», що передбачає яскраве виділення досягнень учнів, акцентуація уваги на найбільш позитивних моментах. При чому важливим є виділення саме якості виконання того чи іншого практичного завдання, тобто варто оцінити як саме учень виконував роботу, наскільки сумлінно працював, старався, докладав зусилля. У роботі з цими дітьми не слід акцентувати увагу на недоліках, хоча за необхідності їх можна виділити з подальшим обговоренням та виправленням.

Також у роботі з цими групами учнів ефективним є прийом «Авансування», що передбачає використання дещо завищеної оцінки результату діяльності, тобто виділення найбільш позитивних моментів у практичній діяльності та готовому виробі.

У роботі з учнями з зацікавленим ставленням до успіху можна використовувати прийом «Холодний душ», що полягає у відтягуванні похвали у випадку недостатньо сумлінного виконання ними завдання, недотримання послідовності виконання, що сприятиме запобіганню виникнення самовпевненості. При цьому необхідно обов'язково чітко обґрунтувати оцінку.

У цілому оцінювання учнів має мати на меті виділення їхніх успіхів, а не невдач. Важливою є не лише кількісна оцінка, а передусім якісна. Наявність якісного аналізу виготовленого виробу сприяє самокритичності, розумінню своїх досягнень та невдач.

Отже, створення ситуації успіху на уроках трудового навчання у роботі з розумово відсталими учнями молодшого шкільного віку передбачає обов'язкове урахування індивідуально-психологічних особливостей дітей, що визначають їхнє ставлення до власних успіхів. Ефективність стимулюючого та корекційного впливу ситуації успіху передбачає використання різних прийомів її створення у поєднанні з методами формування пізнавального інтересу для зацікавлення учнів не лише процесом, але й змістом та результатом практичної роботи. Формування позитивного ставлення до успіху у процесі трудового навчання сприятиме формуванню позитивного ставлення до навчальної діяльності в цілому, а також стимулюватиме учнів до досягнення у ній успіху. Для цілісного впливу на розумово відсталіх учнів молодших класів важливим є впровадження інших форм та методів роботи, які забезпечать створення ситуації успіху у всій навчально-виховній діяльності.

Використана література:

1. **Бондар В. І.** Підготовка учнів допоміжної школи до самостійної трудової діяльності / В. І. Бондар.– К. : Радянська школа, 1988. – 128 с.
2. **Докучина Т. О.** Створення ситуації успіху в навчально-виховній діяльності з розумово відсталими дітьми молодшого шкільного віку : дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.03 / Тетяна Олександрівна Докучина. – К., 2013. – 214 с.
3. **Дульнев Г. М.** Основы трудового обучения во вспомогательной школе / Г. М. Дульнев. – М. : Педагогика, 1969. – 216 с.

4. **Миронова С. П.** Олігофренопедагогіка / С. П. Миронова.– Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Подільський державний університет, редакційно-видавничий відділ, 2007. – 204 с.
5. **Стадненко Н. М.** Деякі умови формування позитивного ставлення до професійно-трудоного навчання в учнів допоміжної школи / Н. М. Стадненко, А. А. Корнієнко // Питання дефектології. – К. : Рад. школа, 1978. – Вип. 12. – С. 47–53.

References:

1. **Bondar V. I.** Pidhotovka uchniv dopomizhnoyi shkoly do samostiynoyi trudovoyi diyal'nosti / V. I. Bondar.– K. : Radyans'ka shkola, 1988. – 128 s.
2. **Dokuchyna T. O.** Stvorennia situatsii uspiyku v navchalno-vykhovnii diialnosti z rozumovo vidstalymy ditmy molodshoho shkilnoho viku : dys. ... kand. ped. nauk : spets. 13.00.03 / Tetyana Oleksandrivna Dokuchyna. – K., 2013. – 214 s.
3. **Dul'nev G. M.** Osnovy trudovoho obuchenija vo vspomahatel'noj shkole / G. M. Dul'nev. – M. : Pedahohika, 1969. – 216 s.
4. **Mironova S. P.** Olihofrenopedahohika / S. P. Mironova.– Kam'janec'-Podil's'kij: Kam'janec'-Podil's'kij derzhavnij universitet, redakcijno-vidavnicij viddil, 2007. – 204 s.
5. **Stadnenko N. M.** Deyaki umovy formuvannya pozytyvnoho stavlennya do profesijno-tudovoho navchannya v uchniv dopomizhnoyi shkoly / N. M. Stadnenko, A. A. Korniyenko // Pytannya defektolohiyi. – K. : Rad. shkola, 1978. – Vyp. 12. – S. 47–53.

Докучина Т.А. Создание ситуации успеха на уроках трудового обучения во вспомогательной школе

В статье рассматривается проблема создания ситуации успеха в учебно-воспитательной деятельности с умственно отсталыми детьми младшего школьного возраста. Важным заданием вспомогательной школы является развитие личности умственно отсталого ребенка. Реализация этой цели предусматривает внедрение новых форм и методов работы. Одним из них выделена ситуация успеха, которая создает условия для формирования положительного отношения к успеху и успешной личности в целом. Определено особое значение ситуации успеха на уроках трудового обучения, что предоставляет возможность непосредственного переживания успеха и его наглядность. Обоснована необходимость учета отношения учащихся к успеху для реализации приемов ситуации успеха. Определены типы отношения к успеху умственно отсталых учащихся, а также необходимость реализации приемов ситуации успеха с их учетом. Описаны особенности реализации приемов создания ситуации успеха на уроках трудового обучения во вспомогательной школе. Обоснована необходимость целостного воздействия на учащихся, которая предусматривает внедрение других форм и методов работы для создания ситуации успеха во всей учебно-воспитательной деятельности.

Ключевые слова: ситуация успеха, отношение к успеху, приемы, умственно отсталые ученики младших классов, трудовое обучение.

Dokuchyna T. O. Creating situation of success in labour training of auxiliary school

The article is devoted to the problem of creating situation of success in working with pupils with intellectual disability of junior classes. Problem of stimulating pupils to the activity and achievement of success in educational process is insufficiently studied in correctional pedagogy where only some aspects are being considered by the scientists. This called forth researching of the features of creating the situation of success in labour training with pupils with intellectual disability of junior classes. Creating situation of success involved taking account of individual psychological characteristics of pupils, describing their attitude to success. The types of attitude to success of pupils with intellectual disability are presented. The methods of creating situation of success were adapted to the types of attitude to pupils' success. An algorithm for using methods of creating situation of success for pupils with different types of attitude to success on the lessons of labour training was developed and presented. The article defines the necessity for the introduction of new forms and methods of work in the practice of auxiliary school for the purpose of creating a positive attitude to the success of pupils with intellectual disability of junior classes.

Key words: situation of success, attitude to success, methods, pupils with intellectual disability of junior classes, labour training.

Стаття надійшла до редакції 14.09.2015 р.

Статтю прийнято до друку 20.09. 2015 р.

Рецензент: д. п. н., проф. Миронова С.П.

УДК 796. 01:61

Долинний Ю.О.

РЕАБІЛІТАЦІЙНА РОБОТА З ДІТЬМИ З ОБМЕЖЕНИМИ ФІЗИЧНИМИ МОЖЛИВОСТЯМИ

У статті розглядається проблема реабілітаційної роботи з дітьми з обмеженими фізичними можливостями у сучасній літературі. Обґрунтовано зміст реабілітаційної роботи з дітьми з обмеженими фізичними можливостями. Досліджено, що організація реабілітаційної роботи з дітьми з обмеженими фізичними можливостями ґрунтується на комплексній медичній, фізичній, психологічній, педагогічній, соціальній і трудовій реабілітації. Пріоритет всіх видів реабілітації має напрямок, перш за все, гуманістичного спрямування, з урахуванням індивідуальних особливостей кожної людини, розвитку самостійності особистості, залучення дітей з обмеженими фізичними можливостями до здорового способу